

Per què es droguen els joves

Jordi Vila-Abadal i Vilaplana

Per què es droguen els joves?

A una noia que es dedicava a la prostitució i estava adornada de força qualitats més que les simplement físiques li vam preguntar: «Com és que tenint tantes qualitats et dediques a aquesta feina?». I ella va respondre: «No hi ha cap noia que s'hi dediqui per gust». Encara que en tot hi hagi excepcions, la frase no deixa de ser generalment vàlida.

No ens proposem pas parlar del fenomen social de la prostitució, sinó d'un altre fenomen social, el de la toxicomania o drogodependència juvenil; però encara que aparentment els dos fenòmens no tenen res a veure, en realitat hi ha moltes raons per trobar-hi punts de referència mutus i pensem evidenciar-ne alguns.

En efecte, la resposta d'aquesta noia recorda automàticament la frase d'un autor que, parlant de la toxicomania juvenil, diu: «La droga s'ha donat sempre per calmar la fam» (ja compremem, en llegir-la, que de fam n'hi ha de moltes menes). O també aquesta altre frase: «La qüestió no és aconseguir que els joves no es droguin, sinó aconseguir que els joves no tinguin necessitat de drogar-se».

La toxicomania o drogodependència juvenil és un símptoma

Avui dia les drogodependències són considerades malalties i es troben codificades així en el catàleg internacional de malalties mentals. Però encara que es puguin enquadrar dintre de les definicions més recents de malaltia, no treu que sovint puguin ser les conseqüències d'un altre mal.

També hi ha altres malalties que són conseqüència d'un altre mal. La majoria de les malalties que afecten i que acaben la vida dels que han estat infectats per la sida podem dir que són conseqüència d'aquest mal, que les víctimes han contret anteriorment. Amb la qual cosa podem dir que aquestes malalties (pneumonitis, micosis, tuberculosi, toxoplasmosi, etc.) són conseqüència de la sida i, per tant, en són símptomes. Tant és així, que, sovint, són elles les que fan descobrir que la persona que les pateix té el mal de la sida. Una altra malaltia típica com a símptoma o conseqüència és la depressió mental. Sovint aquesta malaltia afecta persones que prèviament han estat víctimes d'una sofrença anterior.

Doncs bé, encara que les drogodependències es considerin com a malalties —tot i que tenen una sèrie d'aspectes més complexos que no acostumen a tenir les malalties més habituals—, tenim tot el dret de considerar-les com a símptomes. Sí, símptomes de mals anteriors, preexistents en els subjectes que les pateixen. Aquests mals són diferents segons els subjectes de qui es tracti, però com que nosaltres ens referim només als toxicòmans joves, considerem que la toxicomania que els afecta, la toxicomania o drogodepen-

dència juvenil, és un símptoma d'un mal anterior que sofreixen els joves o adolescents que en són víctimes.

Però no podem pas considerar que la drogodependència sigui l'únic símptoma d'aquest mal que pateixen molts joves. En efecte, si prestem atenció al món juvenil, veurem que cada dia són més els elements que es veuen pertorbats per una sèrie de desastres més o menys importants. Alguns d'una extrema gravetat. Així, hem de constatar que creix el nombre de joves submergits en la delinqüència, el dels que són captats per les sectes, els que pateixen d'anorèxies mentals o nervioses, els que ensopeguen amb el fracàs escolar, els que tenen comportaments pertorbadors socials de tota mena, fora de la família o dins de la família, els que cometten intents de suïcidi i els que se suïciden realment. I per fer-ho més dramàtic, si encara és possible, comencem a trobar-nos amb adolescents o preadolescents homicides.

De tota aquesta llista incompleta de desgràcies que perdueixen el món juvenil, algunes són noves en les nostres societats industrials, com la toxicomania, i d'altres no. Però aquestes que ja existien abans, ara es produeixen en unes proporcions tan diferents, que fan l'efecte com si també fossin noves.

Considerem, doncs, que aquestes diverses manifestacions es produeixen en la joventut o adolescència perquè una gran part de joves del nostre món industrialitzat i cibernètic sofreix un malestar, una tal incomoditat dins la societat que els ha tocat viure, que sovint no poden superar-ho. I com que no són capaços de superar-lo, aquest malestar, es troben adreçats a tota aquesta colla de falses sortides que constituei-

xen la sèrie de comportaments aberrants que hem anomenat. A tots aquests comportaments estranys, que podríem dir anormals, si prenem per norma allò que la societat considera acceptable, fora del nostre país se'ls acostuma a anomenar «desviacions», i a casa nostra comportaments «dissocials». Sigui quin sigui el nom que se'ls doni, el que és cert és que són comportaments que indiquen una sofrença, un greu mal-estar. Per tant, podem dir que són símptomes d'aquest malestar que pateixen els seus subjectes. A més, d'ençà que la informàtica ha pres tanta importància en la vida de molts joves, alguns d'ells han quedat tan absorbits i reclosos en el seu món virtual que han arribat a aïllaments veritablement patològics. Això no treu que en alguns casos particulars, algunes persones hi hagin trobat un mitjà de socialització.

Per això diem amb tanta seguretat que la toxicomania o drogodependència juvenil és un símptoma, però que no és l'únic símptoma d'un mal preexistent sinó que és un de tants, com ho són cada un d'aquells comportaments desgraciats que hem enumerat: adhesió a sectes, fracàs escolar, delinqüència, anorèxia o bulímia, comportaments socialment o familiarment pertorbadors, suïcidis, etc.

Un símptoma que és una interpel·lació

Si la toxicomania, com qualsevol altra d'aquelles manifestacions desgraciades que presenten molts joves o adolescents, és un símptoma, vol dir que a sota hi ha un mal, del qual la toxicomania i aquells altres comportaments són signe.

Si fóssim capaços, doncs, de descobrir aquest mal, sabríem el perquè, per què els joves es droguen. Semblaria, doncs, fàcil saber aquest perquè.

Però hi ha símptomes que no són fàcils d'interpretar, ja que encara que siguin signes d'alguna cosa, aquesta cosa costa de veure. Hi ha coses que costen de veure perquè sap greu. I en sap perquè equival a reconèixer que hi ha coses que no van prou bé, i pot ser que reconèixer això no ens agradi gaire.

Si aquest és el cas, aleshores, el símptoma es constitueix en una interpel·lació; però no en una interpel·lació qualsevol, sinó una interpel·lació que es converteix en una certa acusació contra les possibles causes i, per tant, els causants.

Aquí radica, segurament, la gran dificultat que hi ha encara de saber o de voler saber per què els joves es droguen. Ja que si acceptem la toxicomania juvenil com a símptoma d'un mal i no com si ella mateixa fos el mal, això equival a acceptar una interrogació i una interrogació que, com hem dit, porta implícita una acusació. Davant, doncs, d'una possible acusació ens posem en guàrdia i sovint preferim fer com l'estruc i no descórrer el vel que ens ho amaga. I aquest pot

ser el cas de la toxicomania juvenil. De vegades preferim no preguntar-nos el perquè de les coses, sobretot si trobem fàcilment una justificació que ens ho estalviï. I en el cas de la drogodependència juvenil hem trobat una justificació molt bona perquè, a més a més, és una justificació aparentment científica. En efecte, com que les toxicomanies estan qualificades pels científics com a malalties, davant la toxicomania juvenil hem trobat la justificació de no demanar-nos el seu perquè i de tranquil·litzar-nos tot dient: és una malaltia; i ja està.

Aquest diagnòstic, que al mateix temps és una sentència, ens estalvia d'anar més enllà i de preguntar-nos: per què ha aparegut de cop i volta aquesta suposada malaltia en la joventut? Si sempre n'hi ha hagut, de toxicomanies o drogodependències, per què, des de fa uns anys, per primer cop en la història, apareixen entre els joves? Per què han aparegut en el món jove juntament amb tots aquells fenòmens dissocials que hem vist que cada dia afecten més intensament i extensament la joventut? La sentència que la toxicomania o drogodependència és una malaltia ens estalviaria de plantejar-nos tot aquest reguitzell d'interrogants que ens proposa el nou fenomen de la toxicomania juvenil. Però si ens estalvia de plantejar-nos-els, no els contesta, i, en canvi, aquests interrogants hi són i cada dia són més insistents i interpel·lants. No intentar respondre'ls no és fer res més que amagar el cap sota l'ala. I això no és científic, però sobretot no és honest.

Convertir la interpel·lació en estigma

Diem que si una interpel·lació ens incomoda, procurem evitar-la. Procurem no sentir-la o tranquil·litzar-nos la consciència interpel·lada trobant una bona explicació, com la de la malaltia en el cas de la drogodependència juvenil. Però si la interpel·lació persisteix i no deixa adormir-nos en la bona consciència, podem fer dues coses: escoltar-la o estigmatitzar-la.

Aquí ens trobem reconduïts al fenomen al qual hem fet menció al començament, el de la prostitució.

En efecte, si és certa la resposta d'aquella noia (en alguns casos més aviat excepcionals no és així), vol dir que hi ha tot un col·lectiu femení, tot un col·lectiu de la societat que, si és així, no ho és de grat sinó per força. Si, doncs, aquestes persones són de tal manera per força, aquest fet constitueix una greu interpel·lació per a la resta de la societat. Per què, si existeixen per força, què les obliga a existir d'aquesta manera? Més encara, qui les obliga a existir així?

Per poc que reflexionem sobre aquest col·lectiu femení, ens adonem de seguida que la seva sola existència és, no sols una interpel·lació, sinó una greu acusació contra la societat, perquè no hi ha dubte que és ella la responsable de l'existència d'aquest col·lectiu.

Com que el fenomen de la prostitució fa segles i mil·lennis que existeix i com que en altres temps la gent estava predisposada a acceptar la intervenció en la societat humana de forces extrahumanes, van trobar fàcilment la resposta a la interpel·lació que feia la seva existència. Simplement, es va

dir: la prostitució és obra del maligne. I així, les bones consciències van poder dormir tranquil·les perquè ningú no va haver de sentir-se'n responsable. És a dir, es va personificar el mal en aquestes persones i així es va resoldre el problema per sempre més. I aquesta és la «solució» que ens ha arribat fins a nosaltres. En aquest cas, la societat, en comptes de recollir la interpel·lació que la sola existència d'aquesta «professió» li feia, va retornar la interpel·lació contra els mateixos subjectes que la feien, però en forma d'estigma. I des d'aleshores, el nom d'aquestes persones és l'insult per antonomàsia i han esdevingut l'encarnació del mal.

La societat d'ara ha rebut en herència aquesta interpretació antiga del col·lectiu femení que es dedica a la prostitució i, malgrat que s'honora de considerar-se científica, no s'ha preocupat gaire de revisar-la i sotmetre-la a l'anàlisi científica; i per a la gran majoria de la societat les prostitutes continuen sent l'encarnació del mal, i s'ha acabat. Alguns, que volen ser més científics, també la consideren una malaltia, una forma més de psicopatia i no passen d'aquí. Per això la prostitució ha quedat condemnada a ser un estigma social, al marge de la societat «normal», i sense que ningú no es preocupi de remeiar el fenomen. Últimament ja hi ha persones capaces de considerar aquest fenomen amb comprensió i de cercar-hi un tractament adequat.

Però el nostre objecte no és la prostitució i tornem, per tant, al fenomen social de la toxicomania juvenil. Amb tot, pensem que a aquest fenomen li podria passar com a aquell altre, perquè en la nostra societat ja hi ha molta tendència a comportar-s'hi d'una manera semblant. És a dir, hi ha molta disposició a retornar als toxicòmans, en forma d'estigma, la

interpel·lació que ens fan amb la seva existència. Per això veiem que té molta acceptació la tendència generalitzada a considerar els toxicòmans com uns éssers horrorosos, apareguts no sabem com i que són els culpables de la majoria de mals que pateix la societat. D'ençà que hi ha tanta immigració extracomunitària l'estigmatització s'ha desplaçat cap a ella.

Hi ha el perill, doncs, que el fenomen de la drogodependència juvenil s'estigmatitzi per part de la societat contemporània i es converteixi en un problema irresoluble i etern, com de fet ha esdevingut el problema de la prostitució. Pot ser que la societat prefereixi calumniar-la en lloc d'intentar solucionar-la, perquè voler solucionar-la vol dir conèixer-ne les causes i això, conscientment o inconscientment, podria ser que no interessés, com veiem que tampoc no ha interessat conèixer les causes de la prostitució.

Però nosaltres no volem ni podem contribuir a aquesta ignorància, culpable o no, però sí perjudicial per als joves toxicòmans i per a la majoria de gent jove i, en el fons, per a la mateixa societat. Per això no podem deixar de preguntar-nos per què els joves es droguen i cercar-hi la resposta.

És un problema psicològic?

Partint de la idea que les toxicomanies són una malaltia, davant el fenomen de la drogodependència juvenil, són molts els que la consideren fruit d'un trastorn psicològic.

Professionals de la psiquiatria i la psicologia examinen els toxicòmans i molts d'ells arriben al diagnòstic de trastorn mental. Aleshores, cada un, partint de l'escola psicològica a què pertany, col·loca cada toxicòman a la casella classificatòria que més s'adiu a les seves classificacions de les malalties de l'esperit.

És lícit fer això? Creiem que de lícit sí que ho és, perquè no hi ha dubte que els joves afectats de toxicomania presenten moltes vegades trastorns psicològics innegables i que, sens dubte, les seves menes de trastorns poden encaixar en certes categories de problemes mentals preestablerts i definits.

A part, però, que sigui lícit de fer aquestes classificacions dels drogodependents ens preguntem si és útil fer-les. I això ens ho preguntem per dues raons. L'una és perquè la malaltia mental encara és considerada com una espècie de tara moral. I si no s'arriba a tant, sí que és considerada com una cosa força equivalent, és a dir, quelcom que permet, misteriosament, la desqualificació personal i la marginació social de l'individu que la pateix. Per tant, en el cas del toxicòman pot ajudar a la seva estigmatització. La segona raó que ens fa dubtar de la utilitat d'aquestes classificacions psicopatològiques és que, si afirmen que la toxicomania és una malaltia, no ens diuen, en canvi, de què és símptoma aquesta malaltia i, per tant, tampoc no ens diuen el perquè de la toxicomania.

Per què tants joves es droguen? I no solament hi ha els que es droguen, sinó els que delinqueixen, es fan de sectes, es queden a casa com a paràsits familiars, fan la llesca de mil maneres a la família, sofreixen d'anorèxia, fracassen escolarment, fan intents de suïcidi, etc.

Tots ells, doncs, són malalts mentals? Sí, diuen alguns psiquiatres i psicòlegs. Admetem-ho; però, aleshores, hi ha una altra pregunta; per què hi ha tants joves malalts mentals?

Aquí són pocs els que arriben a preguntar-se el perquè de tants trastorns mentals entre els joves. I generalment els que hi arriben acostumen a respondre-s'ho així: hi ha tants trastorns perquè hi ha moltes famílies desestructurades i els fills sofreixen les conseqüències psíquiques de la desestructuració familiar.

Aquesta resposta no ens sembla suficient perquè, de vegades, costa molt de lligar el trastorn de comportament juvenil amb una desestructuració familiar, o almenys amb una desestructuració superior a la d'altres famílies de joves que no presenten uns comportaments tan trasbalsats. Però, fins i tot admetent la resposta com a vàlida, ens porta inevitablement a aquesta altra pregunta: i per què hi ha tantes famílies desestructurades? Però aquesta pregunta ja no acostuma a respondre-la ningú.

Problema d'identitat

Sí que és veritat que els toxicòmans pateixen d'un problema psicològic, com és veritat que el pateixen els joves delinqüents, adeptes a sectes, suïcides, etc. (Aquí no considerem les persones afectes d'una psicosi i que, a més, són

drogoaddictes. Són casos excepcionals i no compten com a explicació del fenomen.)

Però, a part de les diverses qualificacions que aquest fenomen pugui merèixer en les classificacions psicopatològiques i a pesar de les diversitats que pren segons les persones que el pateixen, en el fons, els adolescents i joves que acaben tenint aquests comportaments desastrosos sofreixen un trastorn en la seva identitat. Són persones que durant el seu procés de maduració no han aconseguit suficient seguretat en elles mateixes per poder enfrontar-se amb la societat sense trastorns excessius, en el pas de la condició d'infant a la d'adult. Són persones que es troben perdudes, atabalades i/o espantades en la realització d'aquest trajecte transitori entre dues condicions, i equivoquen el camí o es refugien en falses sortides o s'encallen en situacions d'«impàs», que ve a ser el mateix.

És un problema d'identitat, com ja hem dit, de no estar suficientment segur de qui i de què és un per poder fer el pas d'una etapa a l'altra. Ens trobem, doncs, amb una gran quantitat d'adolescents i joves que no poden resoldre satisfactòriament aquest procés d'aconseguir la pròpia identitat; i alguns s'enganxen a la droga, d'altres a una de tantes altres menes de comportaments dissocials de què hem fet menció. Però aquests comportaments, i entre ells el de la drogodependència, no són més que conseqüències, símptomes, complicacions, digueu-ne el que vulgueu, d'un mal anterior, d'un malestar o sofrència de base que és el produït per la identitat insuficient que pateixen tots aquests joves o adolescents.

Arribats aquí, el lector es pot preguntar per què, si la causa d'aquests mals és la falta d'una identitat suficient en els

joves, hi ha molta gent que s'estima més no saber-ho o que no s'atreveix a descobrir-ho. Semblaria que si el fet que molts joves es droguen o tenen comportaments dissocials és aquesta falta d'identitat suficient, no hi hauria d'haver dificultat a admetre-ho i que tothom ho acceptaria.

Doncs bé, no és així; per una raó molt senzilla, perquè admetre això ens obliga a fer-nos aquesta altra pregunta: per què la nostra societat no pot oferir a molt joves elements suficients per obtenir una identitat capaç de superar el pas difícil de l'adolescència? O per què la societat fa tan difícil als joves l'adquisició d'aquests elements? O per què totes dues coses alhora?

I fer-se aquesta pregunta, essent un mateix societat actual, no resulta gens còmode, perquè porta implícita una autoacusació, una autocondemna. Però, a pesar d'acceptar tota la part d'acusació que ens correspon, no podem pas deixar de fer-nos-la i d'intentar trobar-hi una resposta.

Abans, però, de demanar-nos què passa a la nostra societat que dificulta tant als adolescents i joves l'adquisició d'una identitat suficient, recordarem breument quina és la condició de l'adolescent que es veu obligat a enfrontar-se a una societat com la nostra.

Encara que estem parlant de joves i adolescents, cada dia ens trobem més amb persones grans afectades de toxicomanies, sobretot l'alcohol i la cocaïna. Però això no treu que aquests adults no hagin començat els seus problemes de drogues en èpoques de joventut. O, si més no, hagin començat en aquesta etapa els problemes inicials de les futures drogodependències.

Condicció de l'adolescent

L'adolescència és una etapa de transició de la condició infantil a la d'adult. El conjunt de recorregut conté per a l'individu que el fa un seguit d'experiències que constitueixen una barreja agredolça d'impressions.

En efecte, fer aquest pas vol dir abandonar l'època infantil, aquella època en què, amb la imaginació, cadascú es fabrica el món a la seva manera. També vol dir topar amb la realitat i adonar-se que sovint les coses no són com voldríem i que acostumen a ser més amargues que no ens imaginàvem d'infants. A part d'això, fer aquest pas suposa, a més, abandonar la sensació protectora que confereix la dependència quasi total que tenim dels adults.

Totes aquestes experiències són amargues i constitueixen l'aspecte agre de l'etapa. Però sobretot allò que acostuma a ser més penós és la desorientació en què un es troba, i el desconeixement d'un mateix. De forma implícita o ben explícita l'adolescent sovint es pregunta durant aquesta etapa: «què sóc?», «qui sóc?». I aquesta incertesa és el que fa patir més.

Al costat d'aquests aspectes agres n'hi ha d'agradables. Els proporciona sobretot la vitalitat pròpia de l'etapa de la vida que s'està recurrent, que és motivada pel nou funcionament hormonal i que permet sentir-se viure d'una manera nova. I també és motiu de gran satisfacció el descobriment de les coses, que es fa per un mateix, un dia rere l'altre, sovint en abundància i, a vegades, algunes de fascinants.

Quin paper juga aquesta etapa en el conjunt de la vida? Un de molt important perquè es tracta que l'individu passi de la inconcreció de la infància, o de la manera de ser ell mateix a la infantesa, a la manera de ser ell mateix a l'edat adulta. En altres paraules, el d'arribar a adquirir la pròpia identitat. Aquella que, amb més o menys variacions, l'acompanyarà tota la vida i li donarà fe de qui és.

I com s'aconsegueix aquesta identitat? Hi concorren molts factors, però els més importants, segurament, són els d'identificació. Més ben dit, d'identificacions, perquè es tracta d'un recorregut progressiu d'unes identificacions a unes altres, a mesura que es van superant les anteriors. També aquest procés d'identificacions successives gaudeix del caràcter agredolç de què parlàvem. Perquè si el fet d'identificar-se amb allò o aquella persona que s'admira produeix satisfacció, abandonar les identificacions que ja no serveixen no deixa de ser una pèrdua i causa tristesa.

Amb quina motxilla compta l'adolescent per fer aquest viatge? Doncs compta amb el seu sistema de raonar les coses; un sistema que haurà de passar en aquesta etapa de ser un sistema de raonament concret a ser un sistema de pensar abstracte.

Mentre l'adolescent està amb un sistema de pensament concret es troba impedit de treure deduccions de les coses. Això vol dir que l'adolescent ha d'anar avançant per la vida seguint el mètode de prova i error, que és com dir que cada cosa l'ha de provar per saber si és bona o no. I això significa que l'experiència li serveix de molt poc i menys encara l'experiència dels altres.

El mateix sistema de raonament que es té en aquesta edat explica, no solament que quan els grans parlen en nom de l'experiència no siguin escoltats pels adolescents, sinó també que sovint no rebin bé les reflexions dels adults. Les reflexions corresponen al pensament abstracte i com que no és el seu, els costa captar-les. Si les accepten, és més pel prestigi de la persona que les emet que no pas perquè siguin enteses i captades en elles mateixes. Per això la majoria de vegades les rebutgen, dient que són «menjades de coco».

En canvi, són fàcilment seduïbles per les propostes concretes. Això és el que saben molt bé els publicitaris d'articles de consum i fa que s'adrecin als adolescents amb propostes ben concretes: «adquireix tal cosa i seràs el millor».

Aquí trobem una de les paradoxes del comportament dels adolescents: que, en general, són hipercrítics amb tot el que fa referència al món dels adults i, en canvi, absolutament acrítics amb la propaganda.

En resum, doncs, l'adolescència es caracteritza pel pas de la infància a l'edat adulta i tota l'aventura d'aquesta etapa de la vida va encaminada a aconseguir la pròpia identitat. I és recurrent aquest camí difícil en què alguns s'esgarrien, no aconseguixen l'objectiu i, en canvi, desemboquen en falses solucions o «impassos». És aleshores que poden adoptar aquella gamma de comportaments que ara en diuen dissocials.

Però aquest esgarriament durant l'aventura d'adquirir la pròpia identitat s'ha fet molt més freqüent en les societats industrials i cibernètiques des de fa un temps cap aquí. Per què? Doncs perquè aquestes societats, com ja hem dit, fan

diffícil a l'adolescent seguir sense errors el camí que el mena a la consecució de la seva identitat.

Són moltes les raons que expliquen per què la nostra societat dificulta tant l'evolució normal dels adolescents i esdevé una societat inadequada per als seus propis joves. A continuació n'exposarem algunes perquè es vegi que no es gratuïta la nostra afirmació que els joves es droguen perquè la societat els obliga a fer-ho; perquè molts, trobant-se amb la societat que troben, en tenen necessitat; com d'altres tenen necessitat dels altres comportaments desafortunats que ja hem esmentat més amunt.

Una societat contradictòria respecte als joves

El boom demogràfic posterior a la Segona Guerra Mundial va posar en pocs anys l'adolescència i la joventut al primer pla de la societat. A més, la presa de consciència dels joves com a classe o col·lectiu social diferenciat que va motivar tot el moviment jove dels anys seixanta va augmentar més encara el protagonisme social de l'adolescent i jove.

La irrupció del consumisme d'aquests mateixos anys també té un paper important en aquest protagonisme social de l'adolescent i el jove: els pares, que havien viscut temps de privacions, no han sabut negar res als fills, justificant-se amb la consideració que almenys aquests tinguin allò que ells no havien pogut tenir. Coneixedors d'això i de l'esperit àvid i acrític

dels adolescents, els promotors dels productes de consum dirigeixen la propaganda ben especialment de cara al jovent i per aconseguir-ho el presenten com a model social.

D'aquesta manera, des de fa uns quants anys, l'adolescent s'ha anat convertint més i més en el model social; de manera que podríem dir que tota la societat s'ha «adolescentitzat» i procura tenir un aspecte i comportament de jove o adolescent.

Però aquesta mena de divinització social del model adolescent és només d'aparença i en les coses superficials. En els interessos que creu importants, la societat es guarda tant com pot de concedir un lloc als joves. Això va quedar claríssim quan els joves van voler canviar la vida social amb la contestació i les revoltes dels anys seixanta: tota la societat s'hi va oposar per evitar el canvi del domini i les estructures socials. O sigui que, primer, es va negar als joves la reforma sòcio-moral que proposaven. Després, cada cop se'ls ha anat negant més el dret al treball i tenir llocs de decisió i responsabilitat socials. Finalment, tenint també cada vegada menys poder econòmic que els permeti influir en la societat segons la seva manera de veure les coses, es troben progressivament més i més deixats al marge dels afers socials.

A més, aquesta «adolescentització» de la societat, malgrat les aparences, no afavoreix gens l'adolescent en el seu difícil camí d'arribar a aconseguir la seva identitat. Primerament perquè, veient-se a si mateix com a model social, sent fomentat el seu narcisisme, però encara es troba més desorientat en el seu procés necessari d'identificació progressiva per obtenir la identitat. Després, perquè topa amb la contradicció constant d'una societat que aparentment l'afalaga,

posant-lo com a model ideal, però que al mateix temps el condemna a la marginació, fent-li més difícil la integració laboral i social, com hem dit.

Tots aquests fets dificulten que l'adolescent camini cap a la consecució de la seva identitat. Però hi ha més coses, encara, i és que si la societat idealitza l'adolescent o jove, ho fa d'una forma abstracta, adulant l'adolescent de cel·luloide: el dels vídeos i espots publicitaris. En canvi, l'adolescent real, el concret, el presenta generalment amb connotacions negatives perquè quasi sempre surt en públic com a protagonista de desgràcies (drogoaddicció, delinqüència diversa, pertorbacions socials, terrorisme, etc.). De forma que l'adolescent, que fàcilment s'identifica amb els seus col·legues, es troba presentat constantment com a dissocial. I aquesta repetició a ser considerat negativament l'indueix de forma progressiva a identificar-se de debò amb aquests models conflictius. Tot això, doncs, dificulta a l'adolescent l'obtenció d'una identitat clara i positiva.

Dessacralització de la societat

La causa del boom demogràfic referit, que ha portat a l'«adolescentització» de la societat, és el boom tècnic. Però l'explosió científicotècnica de fa una quarantena d'anys cap aquí també ha tingut altres efectes sobre la societat industrialitzada. Un d'ells ha estat la dessacralització.

En efecte, gràcies a la tècnica, l'home s'ha anat considerant progressivament totpoderós. En poder anar a la lluna, canviar els òrgans dels individus, procrear *in vitro*, estar a punt de «crear» matèria, ressuscitar els morts clínics i, sobretot, en poder produir la fi del món quan vulgui, ha tingut la impressió d'omnipotència, i fins i tot la il·lusió d'immortalitat, perquè suposa que aquesta només és qüestió de temps. I això li ha fet perdre tot el sentiment de misteri de la vida.

Perdent-se el sentit de misteri i prenent tanta importància les consecucions materials, li han quedat només els valors materials. Quedant-se només amb els valors materials, la societat, no solament ha perdut el sentit religiós de la vida, sinó que també ha perdut els valors morals. L'honradesa, la fidelitat, la coherència, la sinceritat, l'enteresa, l'amistat, l'altruisme, etc., han deixat de tenir valor. Com a pretesos «valors», solament compten la possessió i el poder o l'èxit: allò que m'aprofita (que em dona més possessió o més poder, més èxit) és bo, allò que no m'aprofita en aquest sentit, no interessa. Quasi només interessa, doncs, tenir diners i tenir imatge.

D'aquí que les societats actuals (si més no les occidentals) han anat esdevenint cada vegada més societats amorals.

Doncs bé, és fàcil de comprendre que en una societat sense valors, els adolescents trobin enormes dificultats per orientar-se. Perquè, en virtut de quina escala de valors poden determinar els seus comportaments, si no hi ha valors? Una societat amoral només és capaç de fomentar el narcisisme i l'egoisme en els adolescents.

Però, a més, aquesta falta de valors, juntament amb totes les raons que hem dit en l'apartat anterior, fa que els adults es comportin amb una enorme permissivitat de cara als infants i els adolescents, que els aviciïn en els seus capricis i, sovint, els facin uns consentits.

Aquesta condició de consentits amb què la majoria d'individus arriben a l'adolescència constitueix un fort handicap per poder fer el pas propi d'aquesta època, del món capriciós de l'infant al món de la realitat. Acceptar la realitat, almenys com es presenta a l'adult, vol dir ser capaç de suportar la frustració, i és precisament d'això de què no és capaç la persona consentida, aviciada.

Els adolescents consentits, «mimats», doncs, tenen especialment difícil de fer amb èxit la travessa de l'adolescència. Però no solament els consentits, sinó també els adolescents que han estat ben educats en aquest aspecte, perquè la societat en la qual s'han d'integrar, mancada com està de valors morals i deificant l'interès material com està fent, s'ha convertit en una societat extremament individualista. Per tant, infinitament competitiva, agressiva i tancada. I això fa que l'adolescent que intenta entrar-hi sovint no trobi l'acolliment mínim necessari per fer aquest pas. És lògic, doncs, que moltes vegades no hi entri i es refugii en alguna d'aquelles actituds dissocials, és a dir, de no-integració en la societat, que hem esmentat tantes vegades.

Dessacralització de la sexualitat

Ens feia l'efecte que amb la «revolució sexual» que va acompanyar la contestació dels anys seixanta els problemes sexuals s'haurien acabat per sempre més, almenys en les noves generacions que venien. Però no ha estat així: si és veritat que la gent jove d'ara està força lliure (no tant com lògicament es podria esperar) de certs tabús sexuals, en canvi, també ho és que la sexualitat no li proporciona aquell alliberament personal i aquella felicitat que els profetes havien promès.

Què ha passat, doncs?

D'una banda ha passat que, malgrat tots els vaticinis, la significació de la sexualitat continua essent diversa per al noi i per a la noia, i això fa que l'un i l'altre se la mirin de manera diferent. Per tant, que hi busquin coses diferents i hi actuïn diferentment. En efecte, encara és vàlid pensar que el noi es mira la sexualitat sota aquest prisma: «és possible la sexualitat sense que hi tingui part l'afectivitat». La noia, en canvi, s'acosta a la vida sexual sota la llum d'aquest altre: «és possible l'afectivitat sense que hi tingui part la sexualitat».

Aquests dos enfocaments de la realitat sexual no són teòricament antagònics, però a la pràctica són difícils d'harmonitzar. I aquesta difícil harmonia dels enfocaments també fa poc harmònica i per tant satisfactòria i alliberadora la relació sexual.

A part d'això, que no seria més que la reminiscència de la condició anterior de la societat, la dessacralització de la vida

també ha afectat la sexualitat, i en gran part ha quedat desmitificada.

Però allò que és propi de la sexualitat humana és la seva capacitat simbòlica, i la seva desmitificació també suposa una forta pèrdua del seu valor simbòlic. Per això, almenys en les actituds dites postmodernes, està perdent el seu valor simbòlic. Però no solament perquè els avenços tecnicocientífics en aquest terreny l'han netejada de tabús i supersticions, sinó perquè ha perdut valor la cosa simbolitzada. Volem dir que en aquesta societat que «passa» dels valors socials, la sexualitat ja no simbolitza gaire perquè no li queda res per simbolitzar.

En efecte, la sexualitat ha estat sempre el símbol de l'ideal de la vida. I ho ha estat tot al llarg de la història i en tot l'ample del ventall sociocultural de la societat. Només cal fer un repàs de les manifestacions culturals de la història i del teixit social per adonar-nos-en. Prenent dos exemples extrems, en els temps històrics i en el nivell cultural, i col·locant entremig totes les altres expressions culturals, veiem com de forma contínua i sense llacunes socioculturals, la sexualitat simbolitza l'ideal de la vida. Aquest dos exemples poden ser: a un extrem de la història i dels nivells culturals alts el «Càntic dels Càntics», a l'altre extrem de la història i dels nivells culturals, la fotonovel·la.

Aquests dos exemples extrems en la història i en la cultura ens diuen clarament que la sexualitat ha estat sempre i a tot arreu símbol de l'ideal de vida. L'ideal de vida que, expressat en termes filosòfics clàssics, fóra la consecució d'una manera o altra, i entesa d'una manera o altra, de la Veritat, la Bondat i la Bellesa.

És evident, però, que en les nostres societats actuals, mancades de valors altres que el profit material i el poder, aquest ideal de vida quasi deixa d'existir perquè només compta la moral de l'èxit. Per tant, si l'ideal de la vida, que és la cosa simbolitzada per la sexualitat, deixa d'existir, el símbol, la sexualitat, deixa de ser símbol perquè no té què simbolitzar.

Però, una sexualitat que deixa de ser simbòlica permet una relació personal, o només una relació despersonalitzada?

Una relació sexual personalitzada només hi pot ser si comporta tendresa. Si no hi ha tendresa, les relacions sexuals, o són despersonalitzades o són sadomasoquistes. Ara bé, la tendresa és un valor desconegut per la societat supermaterialitzada actual. És, doncs, difícil que la vida sexual que es realitzi al seu si comporti tendresa. De la qual cosa se segueix que les relacions sexuals tampoc no són gaire personalitzadores: perquè no simbolitzen grans valors i perquè no comporten tendresa.

La nostra societat fomentadora de l'individualisme també ho és del narcisisme i fa que la sexualitat es redueixi sovint a una recerca del plaer pel plaer i no comporti cap enriquiment personal.

Si l'art és l'exponent de la vida social, les diverses manifestacions artístiques contemporànies ens indiquen clarament que la vida de la nostra societat no és gaire satisfactòria ni plàcida. I que en aquest paradís materialista que és la societat actual, la sexualitat no hi aconsegueix pas la distensió, el benestar ni la felicitat suposats.

Els nostres adolescents, doncs, es troben que, malgrat la

liberalització dels costums de què avui tant es fa gala, el model sexual que els ofereix la societat tampoc no els serveix gaire en la construcció de la felicitat i la personalitat. A més, la gran dificultat d'aconseguir locals propis i tranquils amb què topen, els impedeix gaudir de la llibertat, intimitat i distensió que són imprescindibles perquè l'aprenentatge de la vida sexual sigui satisfactori.

Dessacralització de l'autoritat

La pèrdua de valors de la vida social, juntament amb la dessacralització de la vida religiosa, també ha comportat la dessacralització de l'autoritat.

Afortunadament, tota autoritat ha perdut valor pel sol fet de ser-ho, ja que l'autoritat és una cosa que s'hauria de mereixer i no d'imposar. Però aquesta pèrdua de l'autoritat, que en si resulta un guany de cara a la igualtat humana, pels motius i la forma com s'ha produït, constitueix un problema afegit a la difícil adquisició que els adolescents tenen de la seva identitat. Vegem, però, per què l'autoritat ha perdut gran part del seu valor.

És lògic que la dessacralització, o secularització de la vida, comporti aquesta baixa en el crèdit de l'autoritat. En efecte, encara que sant Pau no tingui raó, teològicament parlant, quan diu que «tota autoritat ve de Déu» (déu nos en guard que fos així!), en canvi, aquesta afirmació és certa, considerada des

d'un punt de vista antropològic, perquè en tots els pobles de la terra l'autoritat sempre ha esgrimit el seu dret a existir i imposar-se basant-se en una certa representació de la divinitat.

Però avui en dia la dessacralització del món ha tret també a l'autoritat la pretensió divina i, per tant, ha perdut la major part del seu pes. A més, aquesta desvirtuació de l'autoritat s'ha estès a totes les persones que d'una manera «natural» en posseïen una part; és a dir, primerament els pares, i, juntament amb ells, totes les persones adultes.

La pèrdua d'autoritat dels pares i adults és conseqüència de la dessacralització i de la falta de crèdit que tenen, perquè és fàcil de comprendre que, si es perden els valors, també es perdi el del respecte als adults. Sobretot si es té en compte que, en principi, els adults encara acostumen a esgrimir verbalment aquests valors perduts. Però l'autoritat dels adults s'ha perdut tant més que ha deixat de tenir crèdit el valor de l'experiència. I la pèrdua de crèdit del valor de l'experiència també és conseqüència directa de l'explosió tecnològica. Perquè la tecnologia —que també s'ha divinitzat, en un món dessacralitzat, juntament amb la possessió i el poder perquè és la que els fa possibles—, té com a característica intrínseca la innovació constant. Si és, doncs, una cosa constantment nova o renovada, el coneixement d'allò que era ahir avui ja no té cap valor. És a dir, l'experiència de les coses ha deixat de tenir valor perquè les coses cada dia són noves i diferents. Però l'experiència era una de les raons principals del crèdit dels grans; primerament dels vells i després dels adults que no ho eren encara.

La pèrdua, doncs, de crèdit del valor de l'experiència ha acabat de llevar el crèdit i autoritat als adults davant dels jo-

ves i els adolescents, sobretot perquè aquests són més capaços d'estar al corrent de les innovacions tecnològiques que no pas els seus adults.

Aquest descrèdit de l'experiència i, consegüentment, dels pares i adults, queda expressada molt gràficament amb la dita amb què els joves i adolescents els solen designar. Els diuen «els vells».

El malnom o motiu de «vells» que fan servir els joves indica de forma descarada el desprestigi, primerament dels vells, ja que la seva condició serveix com a desqualificador, i, segonament, dels pares que són qualificats amb un adjectiu que no els correspon per l'edat i que porta el significat implícit d'inútils.

Com es comprendrà fàcilment, la pèrdua de prestigi dels adults tampoc no facilita gens el procés d'identificació progressiva de l'adolescent per aconseguir una identitat que el faci capaç d'enfrontar-se amb les realitats de la vida; menys en una societat, la pauta real de la qual segueixen donant-la els adults. Només cal recordar que la identitat s'aconsegueix per la superació successiva d'identificacions; però no hi ha identificació si no hi ha admiració, i no s'admira allò que no té prestigi. Per tant, els adults serveixen molt poc als joves en el seu procés d'aconseguir la identitat.

Si la influència dels pares —i de la resta d'adults de la família i de l'escola que són la seva continuació moral— sobre els fills ha disminuït tant, pel que hem dit, hem de tenir en compte, a més, que la influència que sobre els adolescents i joves té la resta de la societat és sovint superior a la que hi té la família i l'escola.

La societat té més influència en els adolescents que la família i l'escola

Perquè un ser viu i intel·ligent creixi li són imprescindibles dues coses:

La primera és la protecció física bàsica per a la seva conservació. És a dir, necessita que no li falti taula, llit i sostre. L'altra és l'estimulació psíquica imprescindible perquè es desenvolupin les seves qualitats motrius i psíquiques.

Doncs bé, fins fa poc, els pares i la família fornien a l'infant i adolescent aquests dos elements:

El primer, proporcionant-li aliment, vestits, higiene, habitatge, etc. I el segon, estimulants-lo a moure's, desitjar, indagar, imaginar, estimar i conèixer; gràcies, sobretot, al comportament que els pares tenien amb ell. Aquest comportament consistia a fer coses «meravelloses» davant els seus ulls, ocupant-se'n tendrament, fornint-li coneixements, admirant-lo amb narracions, etc. I tot això ho feien els pares o altres persones familiars, coneguts o escolars que estaven relacionats amb els pares i eren com una prolongació seva.

Però, d'ençà que les moltes ocupacions del pare i de la mare han restringit considerablement les estones i les atencions destinades als fills i, sobretot, des que els mitjans de comunicació i la seva influència directa o indirecta han irromput dins de la família i l'escola, el paper d'estimulació motora i psicològica dels pares, família i escola ha quedat suplantat en gran part pel dels agents d'aquells mitjans de comunicació.

Pensem que la influència d'aquests mitjans de persuasió s'exerceix sobre l'individu des d'abans i tot que neixi i continua tot al llarg de la seva vida, de moltes maneres, directes o indirectes, i sobretot a través de la petita pantalla. A més, tenen tres característiques que els fan especialment hàbils com a elements influenciadors i suplantadors dels rols familiars i escolars: són sempre a la cita prevista i, per tant, sovint més segurs de retrobar que els pares; ofereixen un món molt més meravellós i fascinant que el que poden oferir els pares i l'escola i, finalment, no tenen res a veure ni amb els pares ni amb la resta d'adults que hi estan relacionats, compronent-hi els adults de l'escola.

Aquestes característiques fan que la societat exterior a la família i l'escola sovint pugui tenir una influència molt més gran que aquestes dues instàncies sobre la persona en creixement i formació. Però sobretot fan que hi hagi una suplantació dels papers de models d'identificació. Si fins fa pocs anys l'individu que creixia trobava aquests models en els seus pares i altres adults relacionats amb ells, com per exemple, els mestres, d'ençà de la implantació massiva dels mitjans de comunicació, l'infant se sent molt més atret pels models que li ofereixen aquests últims perquè són molt més fascinants i se li presenten sovint d'una manera molt més agradable.

Com es pot comprendre, aquesta influència de la resta de la societat més forta que la de la família i l'escola i la suplantació dels models d'identificació són dos elements que també perjudiquen el procés de l'infant-adolescent-jove en la consecució de la pròpia identitat. Sobretot perquè li fan que desestimi els models adults que li són propers i assequibles i que se senti atret pels models oferts pels mitjans de comuni-

cació que generalment són inassequibles. En definitiva, es troba, doncs, sense cap element d'identificació vàlid i imprescindible per a l'edificació de la seva personalitat, la consecució de la seva identitat.

Informació caòtica

Una altra de les característiques de la nostra societat que dificulta l'adquisició de la identitat pròpia per part dels adolescents i joves és l'allau immensa d'informació amb què ens bombardegen cada dia. El fet que sigui tan gran, que sigui constantment renovada i que arribi sense distinció de valors, o fins i tot amb els valors intencionadament capgirats, sotmet molts esperits a una gran perplexitat i desorientació. Que els mitjans de comunicació donin més importància a les preferències cosmètiques d'una artista de cinema que al dret dels alumnes a escollir la seva carrera, per exemple, no ajuda gens a la formació de criteri. Ni tampoc que siguin tantes i tan variades les notícies, que es barregin les més dramàtiques amb les més banals i que només tinguin interès les últimes que surten.

Totes aquestes característiques d'allò que avui dia en diem informació són un greu obstacle per a la formació de criteri i, per tant, per a la identificació amb valors positius i degudament jerarquitzats, cosa imprescindible per adquirir una identitat suficient.

Adolescència indefinida

Hem de tenir present que, com més va, més aviat comença l'adolescència. Aquest desvetllament més precoç de la pubertat i de l'adolescència també és degut sobretot a la profusió d'estimulacions que rep l'individu gràcies al desenvolupament tecnològic i la seva enorme difusió.

Per un cantó, doncs, l'adolescència comença abans, però per l'altre extrem, cada cop dura més perquè cada vegada es fa més difícil per al jove la independització econòmica i moral de la família.

Tots sabem perquè. Perquè la falta de llocs de treball i d'inserció és gran; però, també —no s'ha d'oblidar ja que té una gran importància—, perquè l'actitud progressivament individualista i agressiva que va prenent la societat fa més i més difícil la inserció dels adolescents i joves en el seu interior (tinguem en compte, per exemple, la dificultat d'obtenir un habitatge).

Per totes aquestes raons i per totes les que fins ara hem exposat, i moltes altres que no hem dit, l'adolescència s'allarga i té uns límits cada cop més indefinits. I també es va convertint en un recorregut cada cop més difícil en el procés vital que l'individu ha de seguir per arribar a aconseguir la seva identitat.

Per què els joves es droguen

Heus ací exposades breument algunes de les causes principals que dificulten, avui dia, l'adquisició d'una identitat suficient i satisfactòria per part de molts adolescents i joves. Doncs bé, aquí tenim el perquè dels joves que es droguen. Però també per què delinqueixen, es fan de sectes, tenen comportaments insolidaris dins la família i les moltes altres menes de comportaments dissocials, fins arribar, de vegades, a l'autodestrucció, o la destrucció dels altres.

Podem dir clarament que els joves es droguen (delinqueixen, etc.), perquè la societat els hi obliga, ja que ella fa impossible per a molts el procés normal d'obtenció de la seva identitat.

El procés de maduració i de constitució de la personalitat, és a dir, de la identitat, és un procés interior de l'individu, però està constituït per l'assimilació que fa dels elements que capta de l'exterior o que des de fora li influeixen. Hem dit un nombre suficient de circumstàncies socials que avui dificulten aquesta assimilació ordenada i positiva que és imprescindible per a la construcció de la pròpia identitat. Tenim elements de sobres, doncs, per comprendre que molts joves no arribin a adquirir-la en un grau prou satisfactori.

Aquesta mancança sotmet la persona a un malestar indefinible, però pertorbador, que l'indueix a buscar falses sortides o refugis inconsistents, o la sotmet a incapacitats insuperables. Ha d'intentar suplir amb actuacions o actituds exteriors la manca de contingut i satisfaccions interiors. Doncs

bé, l'una d'aquestes falses sortides és la de la droga; que, ho tornem a repetir, no és res més que una de tantes, més greus o menys greus, a què recorren molts adolescents i joves. La drogoaddicció és com el prototipus d'aquestes falses sortides o tramposos refugis perquè l'ús excessiu de la droga allibera, per un temps, de tota mena de malestar i, per tant, també del malestar de què estem parlant aquí; i produeix la sensació, per un temps també, que la vida no té cap problema. És una mala solució, però aparentment ideal. La causa, però, de tan falses i sovint dramàtiques sortides, radica en el malestar interior que sofreixen aquestes persones que no poden situar-se a si mateixos còmodament dins la societat.

Aquest malestar que produeix no trobar la identitat satisfactòria és viscut d'una forma més o menys conscient, més o menys explícita pels individus que el pateixen. Per això alguns el formulen dient que no troben sentit a la vida; d'altres protagonitzant una rebel·lió sense causa —aparent—; d'altres no el formulen, però sofreixen un mal humor sense motiu —aparent—; i d'altres només fan que comportar-se d'una forma incomprendible per als altres i, sovint i sobretot, també per a ells mateixos.

Aquest malestar, que és a la base de les drogoaddiccions juvenils i dels altres comportaments dissocials, i de moltes sofrenes dels joves que sovint ignorem, és conseqüència de la incapacitat que molts tenen de trobar-se a si mateixos dins d'una societat que és massa hostil i insuficientment acollidora i que, d'altra banda, anteriorment sovint els ha «mimat» massa.

Procés al model de societat

La toxicomania juvenil, doncs, juntament amb tots els altres problemes socials dels joves de falses sortides o incapacitats (com per exemple el fracàs escolar), interpel·len la nostra societat i l'acusen d'inadequada.

Totes aquelles característiques de la societat que hem dit que fan difícil el procés de consecució de la identitat, junt amb totes les no mencionades, fan que la societat pequi d'inhumana o, si es vol, de poc comunitària.

Els factors mencionats i d'altres, però sobretot el boom consumista i la divinització del posseir i tenir poder o èxit que l'explosió tecnològica ha entronitzat com les úniques divinitats dels nostres temps, han creat un model de societat opulenta. Aquest model ha potenciat al màxim la tendència al gegantisme, i ha creat dos prototipus humans: a nivell individual, el *yuppie*; a nivell social, la ciutat gegantina.

El *yuppie* és el triomfador en la vida. Aquell que triomfa amb el seu esforç, però sigui com sigui. L'èxit el deu sobretot a aquests dos elements: individualisme i amoralisme.

El gegantisme urbà concentra poders immensos en poc espai i en poques mans. Dóna un cert augment del nivell de vida, però el seu preu és alt: l'apilotament i, per tant, la massificació dels individus; la suburbialització de les ciutats, perquè les anomenades grans ciutats tenen molta més part de suburbi que de ciutat, i no solament a la perifèria, sinó que cada dia més en el seu mateix cor urbà; i, sobretot, la desdemocratització de la societat, perquè allò que fa verita-

blement democràtica una societat és que els ciutadans tinguin fàcil accés als centres de decisió de les coses que els afecten. Doncs bé, com més quantioses són les concentracions humanes, més lluny queden dels ciutadans els llocs de poder i de decisió i, per tant, més dictatorialment es decideix sobre la seva vida i el seu destí.

Que la concentració dels individus fa especialment inhumana la vida dels ciutadans està estudiat de sobres, no solament pels sociòlegs, sinó també pels mateixos etòlegs. Aquests ens diuen, des de fa molt de temps, que com més concentració d'individus hi ha en un lloc, més augmenta la seva agressivitat. I l'experiència de tots ens diu que aquest principi també és aplicable als éssers humans. Malgrat això continua fomentant-se el model de les grans ciutats.

Com a conseqüència de seguir aquest model de societat opulenta i gegantesca molts ciutadans veuen prosperar el seu nivell de vida, però la immensa majoria veuen disminuir la qualitat de la vida. Sobretot en la pèrdua progressiva de la condició comunitària de la societat, sense la qual el poble deixa de ser poble i es converteix en massa. I aquesta qualitat de vida imprescindible perquè la societat es pugui considerar humana, es veu cada dia més amenaçada perquè el model de l'opulència i el gegantisme comporta, a més i necessàriament, el dualisme social. És a dir, la divisió de la societat entre aquells que poden seguir el ritme opulent i aquells que no poden i queden marginats.

Si considerem, doncs, que entre els marginats, cada dia hi ha més joves (pensem que es pot ser marginat vivint «parasitàriament» dins de la família) i que els altres aspectes

anticomunitaris de què hem parlat fan cada dia més difícil a la gent jove l'obtenció d'una personalitat autònoma, solidària i joiosa, haurem de concloure que aquest model de la societat «no va» per als joves.

Ara bé, un model de societat que no sigui vàlid per als seus joves és un model de societat que la posa en qüestió a ella mateixa. I és això el que costa d'admetre i, per tant, costa reconèixer les causes que fan que els joves es droguin.

Cal un altre model

Si la societat no funciona, cal canviar-la. Perquè podem assegurar que mentre hi hagi aquest model social hi haurà molts joves amb problemes. Les formulacions que puguin prendre aquests problemes poden canviar amb el temps i, fins i tot, amb les modes, perquè la marginació i les «desviacions» també tenen les seves modes; però d'una forma o altra els problemes juvenils persistiran.

El que és segur, doncs, és que si no canvia el model de societat, continuarà havent-hi una joventut marginada i dissocial que prendrà diverses manifestacions, com la drogodependència o d'altres, però que es convertirà en un mal endèmic de la societat. Aquesta joventut marginada constitueix un col·lectiu social estigmatitzat, perenne i irresoluble, tal com el constitueix ja el col·lectiu femení de la prostitució.

Què farà la resta de la societat i de la joventut? Si el model social no canvia, la gran capacitat d'adaptació de l'ésser humà farà que la resta s'hi adapti. Nosaltres hem vist com la majoria de les societats respectives s'han adaptat millor o pitjor a models socials tan poc honrosos i humans com el feixisme, nazisme, franquisme, «pinochetisme» o els socialismes d'Estat. Així, doncs, com hem presenciat la capacitat de molts per adaptar-s'hi, també pot ser que contemplem ara la capacitat de molts altres d'adaptar-se al model del superindividualisme a què ens obliga el sistema de societat opulenta que estem vivint.

Però, al mateix temps que hem vist l'adhesió de molts a aquells models, també hem vist la immensa sofrència de les minories (grans minories, de vegades) que no s'hi han adaptat; i el vergonyós espectacle que han ofert els qui s'hi han adaptat. Això mateix passarà amb la societat opulenta actual, si no canvia: cada dia en sofriran més i cada dia hi haurà més joves entre les seves víctimes; al mateix temps, els que s'hi adaptin bé ens oferiran —alguns ja ens l'ofereixen ara— el deshonorós espectacle del seu individualisme infrahumà.

Ara bé, aquest model social de l'opulència i del gegantisme està obligat a canviar perquè és inviable. Tant ell, com altres models socials anteriors (capitalisme, marxisme, feixisme, socialdemocràcia, neocapitalisme) es basen en la premissa que el progrés científic tècnic i econòmic té capacitat per si mateix de resoldre tots els conflictes socials. Doncs bé, la transformació de la nostra societat en una societat dual, on una part cada cop més gran és marginada, desmenteix obertament aquesta premissa i declara que el model social de l'opulència i el gegantisme és socialment inviable.

Alguns observadors privilegiats ens parlen de la necessitat d'aquest canvi i fins i tot ens donen indicis que ja es comença a fer. Els diversos moviments altermundialistes, amb totes les seves variants i el seu fer-se i desfer-se, serien indicis d'aquest canvi necessari.

Hem d'esperar que aquests observadors l'encertin en el seu presagi i que el model de la societat canviï. Mentrestant, però, seran molts encara els joves que aniran convertint-se en víctimes de la societat insolidària o poc comunitària que és la nostra i que tendeix, de moment, a agreujar els seus defectes.

Els professionals i la toxicomania juvenil

Si els joves es droguen perquè es troben en una societat insuficientment comunitària, és evident que l'única cosa que pot evitar la drogoaddicció juvenil —o les altres formes dissocials de comportament— és que la societat canviï i es torni comunitària.

L'afer, doncs, de la toxicomania és un afer dels professionals o de la comunitat?

Com que les drogodependències estan classificades com a malalties mentals, en aparèixer la drogoaddicció juvenil en forma d'epidèmia, es van mobilitzar tots els professionals que la societat té destinats a les epidèmies: metges, psicòlegs,

assistents socials, infermeres, policies, pedagogs, sociòlegs, antropòlegs i governadors civils i administracions diverses.

El problema, però, que tenen els professionals i les administracions davant de la toxicomania juvenil és que els professionals (i més encara les administracions) mai no han estat pensats per canviar la societat; sinó, o bé per apedaçar-la o bé per conformar-hi la gent. El canvi de la societat no es pot esperar gaire o gens dels professionals i aquí, en el cas que ens ocupa, ens trobem amb un problema de canvi de la societat. És per això que cada dia es posa més de manifest que la mobilització dels professionals, les seves actuacions, associacions i congressos, els seus enginys i planificacions no resolen el problema.

Això fa pensar cada cop més que es tracta d'un problema de tota la societat i que només un enfocament col·lectiu, que canviï el comportament de la comunitat, pot ser suficient. També fa pensar que, en principi, les persones més capaces d'abordar el problema són les més sensibles a la necessitat d'aquest canvi i les que es moguin sobretot portades pel sentit comú. Sovint, però, els professionals no són gaire sensibles a la necessitat del canvi perquè prèviament han estat formats per mantenir o no posar en dubte l'*statu quo* social. A més, tampoc no tenen massa propensió a guiar-se pel sentit comú, ja que se'ls ha acostumat a refiar-se sobretot de les tècniques expressos per a cada cas i es mouen més per la lògica de les tècniques que no pas per la lògica d'aquell sentit.

A causa de tot això, «nord enllà» cada dia s'adonen més que no hi ha uns veritables professionals o especialistes per a

la toxicomania juvenil i es proclama amb més contundència que és un afer col·lectiu, i que només la col·lectivitat humana on viuen els drogoaddictes pot resoldre el problema. Això no vol dir que els professionals no puguin intervenir-hi i aportar la seva ajuda molt valuosa, però com uns membres més de la comunitat humana, i no desmarcant-se'n o singularitzant-se'n.

La repressió de la toxicomania

La repressió de la drogodependència, com totes les altres repressions socials, no està dirigida a canviar la societat. Tot al contrari, la repressió és el braç armat de la societat establerta per defensar-se de tot allò que pot posar en perill el sistema, que és com dir de fer perillar el seu model social.

Fiar-se de la repressió per resoldre el problema de la toxicomania juvenil pot portar al mateix resultat que ha conduït fiar-se'n per resoldre el problema de la prostitució. És a dir, l'estigmatització del col·lectiu femení en qüestió, la corrupció i la complicació del problema; i la consolidació dels vicis de la societat «normal» que són la causa de l'existència d'aquest col·lectiu marginat.

Hi ha un fet històric que ens hauria de fer pensar a tots els que ens preocupem del problema de la toxicomania juvenil i és que mai la repressió no ha impedit la implantació i propagació de cap toxicomania. Només cal recordar que l'ús

de drogues com el cafè i el tabac havia estat perseguit amb mesures repressives successives, entre les quals trobem, en certs moments i llocs, la pena de mort i la tortura. Ara sembla que amb les lleis limitadores de l'ús del tabac, més sanitàries que repressives, s'aconsegueix disminuir-ne l'ús.

També s'haurien de tenir presents els resultats tan negatius que va donar la famosa llei seca de principi de segle, als Estats Units. Perquè, si momentàniament va aconseguir minvar el nombre de bevedors, els altres perjudicis socials que va causar foren, i són encara, d'una importància sens dubte molt superior. Per més que ens faci por d'admetre-ho, no podem deixar de confessar que els grans problemes socials que produeix el tràfic clandestí de les drogues tenen ara el mateix aspecte que els que en aquella època van tenir els originats per la llei seca.

Tot això ens hauria de convidar a considerar amb serenitat i sense prejudicis els pro i els contra de la repressió i procurar veure-hi més clar.

S'ha de reconèixer que a favor de la legalització de les drogues hi ha veritables raons de pes. Una de les més importants és que un problema que és gros, ho resulta molt més si se'l sobrecarrega amb un agreujant tan pesat com el de la criminalització. Si, doncs, al greu problema de la drogodependència o toxicomania juvenil li poguéssim treure aquest enorme pes, esdevindria un afer enormement més tractable.

A més, una de les principals dificultats de la qüestió radica en l'actitud dels subjectes, que no sempre són favorables

al canvi. Ara bé, si al fenomen li traiem tota la càrrega criminològica que té, canvia l'actitud dels seus subjectes. Sense l'aspecte criminològic, el fenomen de la drogoaddicció quedaria reduït, socialment parlant, a una simple malaltia i la condició del toxicòman a la d'un pobre malalt, i prou. Això és el que està passant amb els fumadors, que són invitats a no fumar per raons sanitàries, però no se'ls empresona. En canvi, ara, el drogodependent se sent protagonista d'un dels fets socials que tenen més ressò, encara, que són notícia dins la societat. Això proporciona al drogoaddicte que, com hem dit, té un greu problema d'identitat, una falsa identitat, la de toxicòman, la qual el converteix en protagonista d'una gran moguda. I, com es pot comprendre, aquesta realitat augmenta enormement la resistència del drogoaddicte a abandonar la seva condició, ja que pressent que, si l'abandona, es quedarà sense identitat. I aquesta cosa no passaria si el drogodependent sabés que la seva condició només és la d'un pobre malalt.

No cal dir que per la mateixa raó, l'ús de la droga perdria tota la capacitat seductora que té per a l'adolescent de fer allò que està prohibit.

A més, si ara a causa de la prohibició el toxicòman necessita fer nous adeptes per ajudar-se a pagar el seu consum, aquesta necessitat no la tindria i no li caldria fer proselitisme, si més no per aquesta causa.

Una altra raó molt important és que els perjudicis de la drogoaddicció sola són molt inferiors als que són fruit de la prohibició. En efecte, les conseqüències d'aquesta última, tals com els empresonaments, la criminalització i inducció a la

fal·làcia dels subjectes, els desgavells familiars, la desconfiança social, les lluites i guerres amb els narcotraficants, l'augment de l'estat policíac, el foment del gangsterisme, els negocis bruts, la propagació de la sida, etc., són pitjors que els mals de la drogoaddicció considerada en ella mateixa.

Naturalment que una legalització de les drogues no podria ser útil si no es fes a tot el món al mateix temps o, almenys, en un gran conjunt de països, com els que formen un continent, per exemple. A més, legalització no voldria dir permissivitat de venda salvatge, sinó, tot el contrari, de venda controlada. No cal dir que aquest control hauria de comportar la prohibició total de la publicitat. I no diem això perquè siguem partidaris de cap mena de prohibició, sinó perquè està provat que la publicitat és capaç de condicionar talment les persones que els fa tenir actuacions que moltes d'elles no tindrien si poguessin reflexionar serenament. Per tant, la prohibició no hauria de comprendre solament la propaganda que indueix a prendre drogues legals o il·legals, sinó també altres productes de consum tan perillosos com les motos, els cotxes, les armes, etc.

Recordem que la repressió mai no ha aconseguit eliminar el consum de drogues; en canvi, una instrucció ben feta en fa disminuir el seu ús, com podem comprovar que passa actualment amb el tabac.

Però, sobretot, allò que és més important és adonar-se que el problema de la toxicomania juvenil no és un problema d'existència de droga, sinó un problema de necessitat de droga. Si no hi hagués cap droga al món, no per això deixaria d'haver-hi el malestar dels joves que és la causa de la toxico-

mania juvenil; i si no pogués desembocar en la drogoaddicció, desembocaria en una altra forma de comportament dissocial o de frustració de la personalitat, tant o més greu.

Teràpia de la toxicomania

Tots sabem que les teràpies només són possibles quan es coneixen les causes dels mals que es volen tractar i s'hi actua a sobre.

Mirant un per un cada toxicòman, resoldre el seu problema equival a resoldre el problema de la seva identitat insuficient. Però cal pensar que la dificultat d'adquirir-ne la necessària ve bàsicament de la manera de ser de la societat on es troba immers el toxicòman. Per això, sempre és problemàtica la recuperació d'un toxicòman, si no s'ha aconseguit un entorn social més favorable, i si no s'ha aconseguit que pugui enfortir la seva personalitat per enfrontar-se a la societat amb més força i no tornar a sofrir-ne un trauma excessiu.

Mirant el problema socialment parlant, és lògic pensar que no és possible la recuperació dels toxicòmans si no es modifica la societat on viuen, perquè és ella la causa del seu problema. Si es recuperen, doncs, i se'ls retorna a la societat que els ha perjudicat se'ls torna a posar en perill.

En aquest aspecte s'ha de reconèixer que una coneguda associació de tractament de toxicòmans pensava amb lògica

quan intentava mantenir-los fora de la societat. El mal és que aquesta retenció prengui aspectes sectaris i els mantingui en una situació de dependència que tampoc no facilita l'adquisició d'una personalitat autònoma, solidària i joiosa —segons la famosa fórmula catalana de la salut, que té el gran mèrit de considerar-la com a estat satisfactori de la persona i no solament com a absència de malaltia. Per això són molt més recomanables aquelles altres formes d'ajuda als toxicòmans que, protegint-los temporalment de l'agressivitat social, els forneixen elements perquè puguin canviar el seu estil de vida i viure'l dins de la societat. De vegades aquest canvi només s'aconsegueix amb un canvi també del seu micro o mesocosmos social.

Sigui quin sigui, però, el canvi social que hagi estat necessari, el que és evident és que si els toxicòmans aconsegueixen recuperar-se és perquè, a més, han tingut la sort de trobar una persona (o diverses) de referència. Gràcies a aquesta referència, i al llarg de moltes vicissituds, aconsegueixen formular de manera suficient la seva identitat, afirmar mínimament la seva personalitat i enfrontar-se amb la vida sense trastorns excessius.

Però tot això és a nivell personal i té una incidència social petita, perquè consisteix a aconseguir un arranjament particular per a cada cas —cosa que moltes vegades tampoc no és possible— i, per tant, no resol el problema social.

Tornem a insistir, doncs, que la solució del problema exigeix un canvi de la societat, almenys de la micro i mesosocietat on es mouen els joves afectats.

Referent a això, és significativa l'experiència viscuda fa uns anys en un barri de París amb un contingut important de població magribina. Aquesta població va adonar-se que alguns dels seus joves es feien heroïnòmans, i com que pertanyia a una cultura nord-africana, encara conservava els reflexos comunitaris que li eren propis, i va reaccionar comunitàriament, i comunitàriament va prestar atenció als seus joves. Però va ser tota la comunitat magribina la que va posar en joc les seves capacitats comunitàries, des del rector de la parròquia (perquè encara que magribina, al població tenia relació amb la parròquia), fins als que feien d'enllustradors de botes als Camps Elisis. I, sobretot, es va mobilitzar la part de la població juvenil del barri per fer costat als seus companys. Aquesta reacció comunitària va resoldre el cas dels seus membres: si s'havien tornat heroïnòmans era segurament pel xoc sofert en topar amb la resta de societat que, com a societat europea, no és comunitària sinó individualista.

La comunitat magribina d'aquest barri parisenc devia tenir un nivell de vida inferior a la mitjana de la població europea de la ciutat, però no podem pas dir el mateix de la seva qualitat de vida. Si les nostres societats industrials poguessin adquirir la qualitat comunitària d'aquesta societat magribina, també resoldrien el problema de la toxicomania juvenil i tots els altres problemes juvenils de què hem parlat. El mal és que aquesta experiència a França ha estat molt reduïda i, a més, contrasta amb les condicions socioeconòmiques en què viuen molt joves immigrants o fills d'immigrants.

Prevenció de les toxicomanies

L'actuació comunitària de la petita societat esmentada constitueix l'actitud més encertada, no solament de cara a la superació o teràpia de la toxicomania, sinó també de cara a la seva prevenció.

Cada dia són més els qui admeten que la prevenció de les toxicomanies no és qüestió d'especialistes sinó que és un afer de la col·lectivitat.

El que passa, però, és que tot i que es diu que la prevenció ha de ser col·lectiva o comunitària, es parteix de la base que es tracta d'ensenyar, col·lectivament si es vol, uns comportaments més sans, més adequats a la salut; i això es molt, però no és suficient.

En efecte, la prevenció del mal que sigui (la sida, la polio-mielitis, els embarassos no desitjats o l'analfabetisme) només és possible si se'n coneixen les causes i s'hi actua a sobre. I la instrucció sobre els comportaments no és prou per descobrir les causes profundes i actuar-hi.

La prevenció de les toxicomanies més avançada, dita comunitària, fa intervenir tots els elements de la comunitat que és possible mobilitzar per donar als infants i adolescents l'educació que es creu més adequada sobre la salut i els comportaments considerats sans. Però el problema no és solament d'educació, sinó de condicions de vida. D'unes condicions de vida que facin possible el ple desenvolupament de la personalitat de l'individu. I això no depèn solament d'allò que la comunitat ensenya, encara que ho ensenyi comunitàriament,

sinó d'allò que la comunitat és. Aquest és el fet que hem assenyalat que passa a França amb molts joves immigrants de primera, segona o tercera generació.

Retornant al referent de la prostitució, podríem dir que voler prevenir la toxicomania amb l'educació sobre la salut és com voler prevenir la prostitució amb l'educació sexual.

Alguna cosa s'hi pot guanyar, perquè més val estar ben informat que mal informat, però la comunitat no pot evitar la toxicomania per més educació comunitària que faci, si ella mateixa continua fent-la necessària. Si continua essent una comunitat agressiva, competitiva, individualista, interessada només de debò en la possessió material i el poder o èxit, continuarà fent molt difícil als seus joves l'adquisició d'una personalitat suficientment segura perquè no sentin la necessitat de recórrer a la droga o a altres falses escapatòries o no topin amb «impassos» com els que hem descrit.

Perquè, què se'n traurà de fer una educació comunitària a tots els centres d'ensenyament si continua havent-hi, per exemple, fracàs escolar?

La idea de prevenció col·lectiva o comunitària és molt encertada però cal que es porti a les últimes conseqüències, i això, a més de practicar una educació de la salut amb la participació de totes les forces vives (pedagogs, pares, metges, treballadors socials, etc.) de la comunitat, cal que creï les condicions perquè aquesta educació pugui ser rebuda i posada en pràctica. I això significa, a més:

- Tenir en compte que la influència educativa, per més comunitària que sigui, pot ser fàcilment desvirtuada per la

gran quantitat d'informació que l'educand rep de la resta de la societat a través dels mitjans de comunicació. La qual cosa vol dir que la comunitat que es preocupi dels seus fills ha de trobar també la forma d'ensenyar a captar l'excessiva informació, fortament desorientadora, que reben per totes bandes i mitjans. Poder elaborar de forma positiva aquest excés informatiu és imprescindible perquè l'individu pugui anar construint la seva personalitat de manera positiva.

- També ha de tenir en compte el que ja hem dit abans, que l'adolescent difícilment capta l'ensenyament dels adults perquè té molt d'abstracció. I, en canvi, capta amb molta facilitat el comportament del grup d'adolescents més grans però encara pròxim al seu. En el mateix terreny del consum de drogues, davant de l'estancament de l'augment de consumidors d'heroïna que hi ha més o menys a tot arreu, algú l'ha atribuït a les campanyes d'informació que s'han fet. I segurament que és un error, perquè aquesta aturada en el creixement d'usuaris és molt més fàcil que sigui conseqüència dels mals resultats que els adolescents d'ara han pogut observar en els grups de més edat que la prenien. Això vol dir que si la prevenció vol ser veritablement comunitària i eficaç, cal que el joves hi tinguin una gran part de protagonisme.

- Finalment, i sobretot, s'ha de tenir en compte que no és suficient que la comunitat eduqui en la salut i l'ús de drogues. És absolutament necessari que la seva forma de vida comunitària faciliti la inserció sociolaboral dels joves i que els proporcioni uns models socials de comportament que els permetin les identifications progressives necessàries per adquirir la identitat. És a dir, una personalitat autònoma, solidària i joiosa. Però això, les nostres societats individualistes només

ho poden fer si es tornen veritablement comunitàries i ofereixen un model social que no satisfaci simplement l'ambició de posseir i de poder o d'èxit, sinó les aspiracions més nobles de la persona. Cal, doncs, que no eduquin comunitàriament, només, sinó que siguin realment comunitàries.

La primera mesura de prevenció, doncs, és sensibilitzar la societat perquè senti la necessitat de canviar de model social.

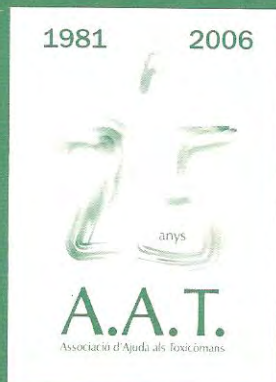
Les investigacions neurofisiològiques i neurobiològiques van descobrir cada dia més factors orgànics que predisposen a certs comportaments individuals i socials. Però també descobreixen la gran importància que té en els comportaments de les persones la influència sociocultural rebuda de l'entorn, tant si és microsocial com macrosocial, ja que aquesta acció de l'entorn influeix sobre els mateixos elements neurobiològics i neurofisiològics orgànics.

L'estudi objecte d'aquesta publicació s'acabà el maig de 1988. Es va revisar el febrer de 1990 i s'ha tornat a revisar l'agost de 2007.

Jordi Vila-Abadal i Vilaplana (Barcelona, 1926) és metge psiquiatre especialitzat en joventut. En aquest llibre que teniu a les mans parla del fenomen social de la toxicomania o drogo-dependència juvenil.

Avui dia les drogodependències són considerades malalties i es troben codificades així en el catàleg internacional de malalties mentals. Des del punt de vista de l'autor, sovint són, però, les conseqüències d'un altre mal: són símptomes. Símptomes de mals anteriors, preexistents en els subjectes que les pateixen. Aquests mals són diferents segons els subjectes de qui es tracti, però com que l'estudi es refereix només als tòxicòmans joves, considera que la toxicomania que els afecta és un símptoma d'un mal anterior que sofreixen els joves o adolescents que en són víctimes.

L'autor reflexiona de forma amena i entenedora sobre per què els joves es droguen i intenta donar-hi respostes.

**Editorial
Mediterrània**

